



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Dissertationes Ad Jus Publicum Romano-Ecclesiasticum

Bessel, Johann Franz

Coloniæ, 1715

VD18 14847493

Sectio III. De Archi-Episcopis Et Episcopis Germaniæ In Specie.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61383](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61383)

tere; *l. un. C. de annon. & capital. d. 6. C. de prescriptionibus 30. vel 40. annorum.* 2. Quia inferioribus Episcopis non est prohibitum charitativum subsidium in sua diocesi petere; *cap. 16. de offic. jud. ordin. & summus Ecclesiae Episcopus tali subsidio privatus sit?* 3. Quia jam in veteri lege *Num. 18.* erat. praecipuum, ut de decimis decimas offerant, easque sacerdotum maximo, Araoni porrigant, ut adeo sacerdotum maximo in lege gratiae prohibitum esse, nemo sanus dixerit, quin aliquam partem fructuum, non singulis annis, sed 20. saepe 30. aut 40. annis semel duataxat solvendam exigere possit? vide Cardinalem Sfortia Palavicin. in Histo-

ria Concil. Trident. *lib. 2. cap. 8. n. 3. & 4. Fagnanum loc. cit. num. 14. & seqq. Wiestner. loc. cit. n. 151.*

Dicunt aliqui annatis tanquam pretio infulas & pallia venundari. Sed respondetur Negando, jus enim spirituale, quod est in beneficiis & praelaturis Ecclesiasticis, non venditur per annatas, sed juri temporali, quod in facultate percipiendi fructus consistit, onus aliquod & tributum imponitur, quo inferiores Ecclesiae in reverentiam & sublevamen Ecclesiae majoris & Romanae, toties quoties vacant, certam pecuniarum quotam dependunt; adeoque annatis infulae & pallia non exponuntur venalia.

SECTIO III.

DE

ARCHI-EPISCOPIS ET EPISCOPIS GERMANIAE IN SPECIE.

Postquam vidimus Jura & Prærogativas Archi-Episcoporum, quæ per totam Ecclesiam velut omnibus communia obtinent; merito transeundum est ad sacros Nationis Germanicæ Archi Præsules, & Episcopos, qui velut potiora & insigniora Reipublicæ Ecclesiasticæ sydera, majori præ reliquis splendore relucent. Qui equidem præter dignitatem Ecclesiasticam summos obtinent in Imperio Romano-Germanico honores & dignitates, quales vix apud ullam aliam gentem Ecclesiae Prælati exercent.

§. I.

§. I.

DE ARCHI-EPISCOPO ET SACRA SEDE
MOGUNTINA.

SUMMARIA.

1. Refertur initium S. Sedis Moguntinae. 2. Quo anno Electoralis dignitas accesserit Archi-Episcopali? 3. Est Moguntinus primus Elector & totius Collegii Electoralis Decanus. 4. Est per Germaniam Archi-Cancellarius, ubi reliqua Archi-Cancellarii jura referuntur. 5. Est Protector & Director Postarum Imperialium. 6. Referuntur caetera jura Archi-Cancellarii. 7. Habet Jus coronandi Reges Romanorum, & quando. 8. Recensentur diversa alia

privilegia Moguntino competentia. 9. Recensetur Episcopatus Herbipolensis. 10. Eichstettensis. 11. Episcopatus Wormatiensis. 12. Spirensis. 13. Argentoratensis. 14. Augustanus. 15. Constantiensis. 16. Curiensis. 17. Hildesimensis. 18. Paderbornensis. 19. Episcopatus Halberstadiensis quando fuerit secularizatus. 20. De Verdensi quid observandum. 21. Recensetur Episcopatus exemptus Bambergensis.

1 Sacrae sedis Moguntinae dignitas ex eo relucet, quod ecclesia Moguntina prima fuerit in Germania, unde Pipinus & Carolus Francia Reges consensu Zachariae Pontificis Moguntiam totius Germaniae reddebant Metropolim, illiusque episcopum primum Archi episcopum constituebant. Vide Befoldum *Dissert. de Monarch. Rom. num. 161.* omnium horum episcoporum refertur primus Clemens, Pauli Apostoli discipulus, tanquam ecclesiae plantator, eum sequebantur quadraginta episcopi usque ad tempora sancti Bonifacii, qui *Apostolus Germaniae* dictus, & primus dignita-

tem Archi - episcopalem accepisse fertur vid. Gudeni *Histor. Erford. lib. 1. p. 12.* ibi: *evacuata Moguntia sedem, e Romani Pontificis Zachariae destinatione conscendit, ac primus Archi-episcopalem fecit, cum antea Wormatienses suspiceret.* Hanc Archi - episcopalem dignitatem electorali auctam, primo obtinuit Willegisus, circa annum enim 998. tempore Ottonis III. & Gregorii V. Pontificis, collegium electorale exortum est, circa quod tempus Willegisus fedi Moguntinae praesuit, a quo Archi- praesule & primo Electore successores Moguntini rotam, velut insigne acceperunt & adhuc gerunt.

Ss 3

Suc-

Successionem in sede Moguntina varii exhibent, inter reliquos vide Hübneri *Historiam part. 7. a fol. 3.* ubi recensentur episcopi 40. usque dum sedes Moguntina ad Archiepiscopatum fuerit euecta, Archiepiscopi numerantur 16. Usque prerogativa electoralis Archiepiscopatus fuerit superaddita, Electores numerantur 52. Modernus est:

Eminentissimus ac reverendissimus S. R. I. Princeps Elector: **LOTHARIUS FRANCISCUS**, S. Sedis Moguntinae Archiepiscopus. S. R. I. Archie-Cancellarius, & Episcopus Bambergensis; qui anno 1673. electus in episcopum Bambergensem, anno 1694. in coadjutorem Moguntinum, & anno 1695. in Archiepiscopatu & Electoratu successit; natus ex illustrissima facri Romani Imperii Comitum de Schönborn familia, quae An. 1647. primum ex hac stirpe Electorem Moguntinum, & Episcopum Herbipolensem, **JOANNEM PHILIPPUM** numeravit; facunda sane Principum genitrix familia, Exantlati labores, quibus eminentissimus hic Princeps inter cruentos belli tumultus, & varias imperii tempestates, de imperio optime meritus, & sub tribus Imperatoribus **LEOPOLDO**, **JOSEPHO I.** & **CAROLO VI.** Imperii & Electoralis collegii directorium administravit, narrabunt posthumi, & fera loquetur posteritas.

³ Jura & Privilegia Archiepiscopo ac Electori Moguntino competen-

tia exhibet Boeneburgius relatus à Vitriario *lib. 13. tit. 10.* his verbis: 1. Habet primum electoratum, cui nemo controversiam facit, nequidem Rex Bohemix. Secundo in electione omnes fere praeminentias habet, dum & dirigit electionem, juxta praescriptionem A. B. & totius collegii Electoralis Decanus est. Maximilianus I. Imperator in Diplomate 1498. appellat eum *Obristen Churfürsten*; Solus habet jus Coelectores collegas suos convocandi, diemque edicendi, tum ad Electionis actum, tum ad dietas electorales & collegiales, jus jurandum reliquorum excipiendi, proponendi, suffragia colligendi, concludendi, decretum electionis pronunciandi. Tertio capitulationem conficit, si ve ex votorum pluralitate praescribit atque dirigit. Huc adduntur alia: ut Archie-cancellariatus per Germaniam, cujus virtute est Archie-cancellarius unus & solus effective; Atque jure hujus Archie-cancellariatus per Germaniam:

Primo subscribit & subsignat vel ipse, vel per suum imperii Vice-cancellarium decreta Imperatoris & Imperii, in comitiis & conventibus, extraque conventus, tum alia imperii nomine publicanda.

2. Sigilla imperatoria asservat, omnium actorum, chartarum, Archivi, matriculae, monumentorum, & documentorum variorum depositarius & custos est, ut etiam expedi-

peditionem Italicarum rerum per Vice-cancellarium administret.

3. Directorium habet in comitiis Imperii, aliisque conventibus, omni tempore, locoque secundus est a Cæsare.

4. Solus in aula Cæsarea Ministerium ac Vicarium sive vice-cancellarium habet, sibi quoque non tantum Cæsari sacramento religione obstrictum; qua de re exstat privilegium Maximiliani I. de anno 1509. Sed & ceteri, ad cancellariatum imperii procuracionem destinati ministri a Moguntino constituuntur, ipsique post Cæsarem, juramento obstringuntur, & salariis & taxa imperiali sustentantur, quam regit Moguntinus.

5. Solus deputationem ordinariam, an. 1555. institutam convocat, & proponit.

6. Solus omni tempore extra conventus ab Imperatore litteras accipit, per quas die Churfürstliche Gutachten eingefordert und eingeholet werden.

7. Solus loquitur in Propositione comitali, & cæsari respondet nomine electorum & statuum.

8. Est protector & director postæ imperialis.

9. Solius Moguntini ministris secretioribus debetur immunitas a solutione vectigalis litterarum.

10. Solus est, ausschreibender Churfürst/ und Director im Churfürstlichen Rheyneischen Crayß; quo includuntur nimirum electoratus ecclesiastici omnes & palatinus,

11. Tempore interregni cum Vicariis reipublicæ invigilat præcipue.

12. Cancellariam in camera imperiali regit, ac officialibus ministrisque instruit, sicut patet ex litteris cardinalis Alberti Moguntini ad Cæsarem Carolum V. & ex actis institutæ cameræ; tum ex confirmationibus Maximiliani I. & Caroli V. des Erz- & Canslers Amts- Würde. Addatur Recept. Norimbergensis 1523. §. item hat auch.

13. Soli Moguntino legati Electorum, Principum & ordinum imperii, omnesque deputati, in comitiis, aliisque conventibus se sistunt, mandata & credentiales afferunt, & desuper testationes expectant, discessuri ante finitum conventum veniam petunt. Imo & Regum legatos atque aliorum magnatum ambassadores, si in comitiis imperii aliquid proponendum habeant, mandata specialia & generalia Moguntino ostendere, præsentiam suam illi notam facere, & discessum significare oportet; qui omnia deinceps conventui profert.

14. Huic etiam exteri legati & residentes, agentesque suas res primum exponunt.

15. Expedit solus in cancellaria acta, attestata, & alia momentosa pro Imperio.

16. Coram ipso solo reservationes, protestationes, denunciationes, requisitiones, & ejusmodi alia fiunt, quemadmodum soli quoque Moguntinus.

guntino, ejusque directorio traduntur statuum memorialia, desideria, commonitoria, postulata, & omnes omnium supplicationes atque petitiones.

17. Moguntinus solus decernit & intimat revisiones, ubi vero ipsemet interessatus (quia nemo in propria causa judicem agit. *l. 10. ff. de jurisd. l. 10. ff. de testib. l. ult. §. penult. C. ubi Senat. & clariss.*) tum demum Trevir. supplet, ipso Moguntino id olim deprecato, *R. J. 1594. S. 99.*

18. Solius Moguntini Cancellarius & Secretarius sitzen überm Tisch mitten im Saal bey Proposition und Abschied des Reichs & Tages. Item in Electorali collegio.

19. Moguntini Cancellario wird von Kayserl. Majestät die Proposition zugestellet/ und gebühren Chur Maynz allein und dessen Cansley alle ansagen zu Reichs, Supplication-Deputations, auch anderen/ und allen Neben-Räthen/befiehlt solche dem Erb-Marschall. Es mag Maynzischer Churfürst durch seinen Canslar/ die zweyte oder aber andere proposition im Churfürstl. Collegio thun/ wie nemlich auf die Kayserliche Proposition in selbigem/ und dem Fürsten und Städten Rath zu verfahren/ und die Sachen einzutheilen; eodem modo, im Fürsten Rath/ daß durch sein Ober-Reichs-Directorium Maynz alleweg von neuen mittelst der Reichs-Directorien anfänget/ oder was noch nicht gar erörtert und hangen blieben/

continuiret/ es in neue Umfragen stellet/ Ordnung hält/ und dahin siehet/ daß die Sachen/ so nöthig/ allezeit dem andern vorgezogen werden/ quod si punctum aliquod per consultationem nondum decisum, vel vota sint discordantia, ut nullā certitudo ex eis reluceat, Moguntinus secunda, tertia vice, imo toties inquirat per ordinem, donec quaestio decidatur; cui demum standum erit, non attento, quid unus aut duo ex Electoribus vel alii contra opponant; Moguntinus dicitur, omnia memorialia & chartas, & aliis solus communicat, nam si exteri Magnates aliquid ab Imperio prætendant, scriptum petitorium mittitur Moguntino, qui illud tanquam originale inter acta reponit, postquam argumenta ejus reliquis statibus per Secretarium dicitavit, protocollum Moguntinum nuncupatur protocollum imperii, ad quod tanquam authenticum provocatur ceteris protocollis discrepantibus, vel si lis moveatur super eo, quod gestum est, reliqui enim status æque ac Moguntinus, Protocolla habent, sed pro authenticis non habentur, ut Moguntinum, nec eis adscribitur fides, nisi in quantum conveniunt cum authentico Moguntino; si quis protestetur, rogat eam protestationem protocollo Moguntino inferi, ceterorum autem protocollis, nisi cum Moguntino collationatis, non statuitur, & ideo Moguntinus secretarius vel protocollista attentam dili-

diligentiam impendere debet. Cancellarius Moguntinus semper primo refert concilio Principum, si collegium Electorale concilium Principum ad relationem vocavit; Item si collegium Electorale & Principum re- & correferendo facti sunt unanimes, & concilium civitatum fuerit vocatum.

20. Præter hæc libertates, dignitates, honores, jura, istas quoque potestates habet Moguntinus: Cancellariatu suo tam intra quam extra curiam Imperatoriam fungendi, & alios suo loco substituendi, & una cum Cæsare accipiendi semper decimam partem de bonis, petitionibus & exactionibus Judæorum; videantur litteræ Adolphi Romanorum Regis, de anno 1292. Alberti item de anno 1298. Ludovici de anno 1314. & hoc ante auream bullam.

21. Elector Moguntinus etiam subinde Vicarius Imperatoris fuit, videatur Diploma Regis Sigismundi das fallende Umgelt betreffend / Mäynß gehörig.

22. Moguntinus vindicat jus coronandi, ungenti, consecrandi Reges Romanorum, olim per omnem Germaniam, sed orta controversia inter Moguntinum & Coloniensem res pactione terminata est, anno 1657. 25. Junii. Ita, ut si Imperator sit coronandus, in Ditione Coloniensi, Coloniensis hoc peragat, si in Ditione Moguntini, Moguntinus; si in neutrius, ut alternare debeant.

23. Elector Moguntinus habet Jus stapulæ.

24. Item jus de non provocando.

25. Habet jus die Reichs-Pfandschafften einzulösen.

26. Item privilegia contra omnia privilegia ipsius juri contraria, de de anno 1686. 1495. 1507. 1516.

27. Circa Judæos valde insignia habet privilegia ab Adolpho Imperatore, anno 1292. & anno 1297. Henrico, Alberto, Ruperto Palatino.

28. Item privilegia Sigismundi de anno 1400. daß die an dem Land und Lehnshafften die zwischen Sachsen und Hessen getroffene Erb Vereine / dem Erbz. Stifft unnachtheilig seyn solle.

29. Item privilegium Maximiliani de anno 1498. quod subditi Moguntini sine consensu Moguntini expresso se nullius alterius protectioni committere aufint.

30. Privilegium Maximiliani von Angriff der Uebthäter in alieno territorio.

31. Item jus super Mæno, das Marck-Schiff / singulis enim hebdomadibus navis mercibus Moguntinorum mercatorum onusta, Francofurtum petere solet, quam Marck-Schiff vocant, quæ licentia nulli Electorum ad Rhenum dominantium præterea competit; amplo privilegio navis hæc à Moguntino ornata est.

Denique Archiepiscopus & Elector Moguntinus insignes habet

T t

sub.

subofficiarios, videlicet Landgravi-
vium Hassiae *Archi-Marescallum*
Comitem de Veldenz, *Tapiferum*,
Dominum de Schœnburg, *Pincernam*,
quæ sunt potiora supremi hujus
per Germaniam *Archi-Episcopi* &
Electoris jura & prerogativa, ex
quibus colligitur, quanta sit sacrae
sedis Moguntinae præ eminentia.

Præterea dicendum superest,
quænam terræ & ditiones ad *Archi-*
episcopatum & *Electorum* Mo-
guntinum pertineant: 1. *Maynz* /
latine *Moguntia* ad *Rhenum* sita
ex altera parte, ubi *Mœnus* *Rheno*
inhabitur, estque hæc *Metropolis* &
Aula *Archi-Episcopi* *Electoris*, cum
suo *Territorio* ex utraque parte
Mœni & *Rheni*. 2. Huc pertinet
Via Montana, vulgò *die Berg*
Straßen / inter *Heydelbergam* &
Darmstadium sita. 3. *Aschaff-*
burgum cum amplo suo *Territo-*
rio versus *Franconiam* ad *Mœnum*.
4. In *Palatinatu Inferiori* *Satrapia*
Dux *Gerresheim* & *Saberenheim*.
5. In *Thuringia* ipsa *Metropolis*
Erfordia cum suo insigni *Territo-*
rio, cujus *Gubernator* *Principalis*;
Modernus est *Illustrissimus Comes*,
PHILIPPUS WILHELMUS, *S. R. I.*
Comes de *BOINEBURG*, *Metropo-*
litani *Capituli* *Moguntini* & *Trevi-*
rensis respectivè *Senior* & *supremus*
Chori-Episcopus; & multis aliis
titulis insignitus, *Almæ* hujus *Uni-*
versitatis, in qua hæc scribo, per plu-
res annos *Rector*. 6. Inter *Thurin-*
giam & *Saxoniam* inferiorem *Pro-*
vincia *Eichsfeldiaca*, communiter

das *Eichsfeld*. 7. In *Landgravia-*
tu *Hassiae* insignia oppida *Frizlaria*
germanicè *Frizlar* & *Amenebur-*
gum vulgò *Dhneburg* ad *Electo-*
ratum *Moguntinum* pertinent.

Electoralis hujus *Archi-Episco-*
patus præ eminentiam rursus osten-
dunt ejus *Episcopi* *suffraganei* per
Germaniam potentissimi, nullus
equidem ex *Germania* *Archi-epi-*
scopis tot numerat *suffraganeos*
episcopos, ut *Archi-præsul* *Mogun-*
tinus. Inter *suffraganeatus* nu-
meratur & eminet:

Episcopatus Herbipolensis. *Das Hochstift Würzburg.*

Episcopatus hic olim fuit, & 9
habet adhuc prerogativas *Ducatus*,
in quo sanctus *Kilianus* cum sociis
Colonato & *Totnano* (*Benedictini*
Scoti) sub annum 687. *Gosberto* *Duce*
Franconia, *fidei* *Christiana* sementa
jecit. Est hic *episcopatus* ditionibus
amplissimus & fertilitate celeberrimus,
Metropolis est *Herbipolis*
Würzburg / *civitas* *vallis* & *arce*
munita, cui alterum accedit *for-*
talitium *Regiscuria*, germanicè
Königshoffen; vix opibus parem
episcopum munerat *Germania*, cu-
jus *armatam* *manum* & *copias* *mi-*
litum, ultimum spectavit *bellum*;
Modernus *Episcopus* *ordine* *sep-*
tuagesimus *quartus* est:

Reverendissimus ac *Celsissimus*
S. R. I. *Princeps* ac *Dominus*
D. JOANNES PHILIPPUS,
Episcopus *Herbipolensis*,

Francia

Franciæ Orientalis Dux.

Natus est hic Celsissimus Princeps ex Illustrissima familia liberorum Baronum de Greyffenklau in Vollrath, Princeps longe clementissimus; cujus clementiam, misericordiam in pauperes, imo sanctam vitæ integritatem encomiastes narrabit posteritas; in Principis hujus clementiam crebro peccantes milites profugi, adagio habuerunt: quod mitissimus hic Princeps voverit nullum profugum militem fure suspendendum; Adagio huic occasionem dedisse videtur benignitas, qua omnibus reis facillime condonat.

Inter suffraganeos secundo perinet episcopus

Aureadensis vulgò Eichstätt.

Das Bisthum Eichstätt.

¹⁰ Episcopatus hujus Metropolis est Aureatum sive Aichstadium, civitas sita ad minorem fluvium Altmühlam, an der Altmühl / primus hic episcopus S. Willibaldus anno 742. modernus & in ordine sexagesimus tertius episcopus est:

Reverendissimus ac Celsissimus

S. R. I. Princeps ac Dominus,

D. JOANNES ANTONIUS.

In episcopum electus anno 1705. natus ex antiquissima familia liberorum Baronum Knæbell de Eagen Ehlensbogen / Celsissimi hujus Principis œconomiam, qua episcopatum liberavit multo ære alieno, sapient posthumi; præcipue autem

in eo eminet Zelus religionis & animarum, ac insignis clementia in pauperes, prout experti vix tribus ab hinc mensibus peregrini juvenes Scoti, quorum decem ex Scotia Ratisbonam adventantes, ad se perhumaniter invitavit, litteris propria manu ad ipsos scriptis, quos Aichstadium venientes ipsemet pedibus comitatus, ad ecclesias duxit, abeuntibus verò literas foundationis pro juvenum Scotorum seminario extruendo, ad annuos redditus & sustentationem consignavit, ac in suam Clientelam suscepit.

Tertio venit inter suffraganeatus

Episcopatus Wormatiensis.

Das Hochstift Worms.

Situs est hic episcopatus ad Rhenum, curia hujus episcopi est in ipsa urbe Wormatiensi, quæ tamen alias est civitas Imperialis. De episcopatus hujus origine certo nil constat, nisi quod anno 348. ibidem jam fuerit episcopus Victor nomine; olim hic fuisse Archiepiscopatum scribitur, eumque durasse sub hac dignitate usque ad annum 745. quo obiit ultimus Archi-episcopus, Gewillimus. Modernus Præsul & episcopus est:

Serenissimus ac Reverendissimus

Princeps ac Dominus,

D. FRANCISCUS LUDOVICUS.

S. R. I. Princeps & Episcopus Wormatiensis, Episcopus Vratislaviensis Præpositus Elvangelensis, Ordinis

T t 2

Equestris

Equestris Teutonici supremus Magister, Coadjutor Moguntinus. Natus est hic serenissimus Princeps ex Ducibus Palatino Neoburgicis, in episcopum Wormatiensem electus anno 1694.

Quarto inter suffraganeatus Moguntinos recensetur:

Episcopatus Spirensis.
Das Bisthum Speyr.

¹² Civitas Spirensis est quidem Imperialis, sive Imperio immediate subiecta, nihilominus certis juribus & restrictionibus etiam subditur episcopo; de hujus episcopatus origine non constat, nisi quod anno 348. in synodo Colonienfi interfuerit Jessius, episcopus Spirensis. Modernus episcopus est:

Reverendissimus & Celsissimus
S. R. I. Princeps ac Dominus,
D. HENRICUS HARTARDUS.

Natus ex liberis Baronibus de Rolingen, antea ejusdem ecclesiae Decanus, electus die 17. Februarii. 1711.

Quinto pertinet inter suffraganeos.

Episcopatus Argenteratensis.
Das Bisthum Straßburg.

¹³ Civitas hæc olim erat immediate subdita imperio, sed anno 1680. ad coronam & regnum Galliae devoluta fuit. De episcopatus hujus origine saltem constat, quod anno 348. concilio Colonienfi interfue-

rit S. Amandus, episcopus Argenteratensis. Modernus episcopatus vero creditur fundatus a Dagoberto I. Francorum Rege, Archiepiscopatu demum Moguntino jure suffraganei creditur subiectus esse tempore Caroli Magni. modernus episcopus Argenteratensis est:

Eminentissimus ac Celsissimus
Princeps ac Dominus
D. ARMANDUS GASTO
DE ROAN.

ab anno 1604. præest huic episcopatu, estque simul S. R. E. Cardinalis, natus ex illustrissima familia Principum de SOUBISE. Gerit insuper hic episcopus titulum Landgravii Alsatiae.

Sexto, Archiepiscopatus Moguntini suffraganeum se esse factetur

Episcopatus Augustanus.
Das Hochstift Augspurg.

¹⁴ Augusta Vindelicorum est civitas sita ad Lycum fluvium, an dem Lech/ quapropter etiam vicinia vocatur das Lechfeld/ imperio immediate subiecta, in spiritualibus tamen paret episcopo, quamvis civitas & senatus sit ex medietate adiectus confessioni ab ipsa urbe sic dictæ Augustanæ; episcopatus hujus initium refertur ad tempora Hildeberti II. Austrasiorum Regis, sub annum 590. quo constitutus erat primus episcopus Josimus. habet quidem episcopus etiam palatium Augustæ, sed locus aulæ ac curiæ

curiæ alias est Dillingæ. Sunt quidem Canonici ejusdem ecclesiæ cathedralis Comites & Barones à potiori, habent tamen nihilominus etiam quasdam præbendas Doctorales in eadem ecclesia. Digniora hujus episcopatus monumenta erudite recenset Clarissimus D. P. Carbinianus Kham, Ord. S. Ben. Imperialis ecclesiæ ad S. Udalricum ibidem professus, in libro cui titulus: *Hierarchia Augustana* Modernus episcopus Augustanus est

Reverendissimus ac Serenissimus S. R. I. Princeps ac Dominus, D. ALEXAND. SIGISMUNDUS. Ex serenissima familia Ducum Palatino-Neoburgicorum, electus in coadjutorem anno 1663. denuo autem successit in episcopatu anno 1681. Magnis episcopatus hic tempestatibus erat ab aliquo tempore involutus.

Eodem jure suffraganeorum succedit

Episcopatus Constantiensis.
Das Bisthum Cosnitz oder Constanz.

¹⁵ Constantia vulgo Cosnitz, civitas ad locum Podamicum sita, in spiritualibus subest episcopo. est episcopatus hujus diœcesis & jurisdictio fere amplissima per totam Germaniam, modernus episcopus in ordine ejusdem cathedræ octuagesimus sextus est:

Reverendissimus ac Celsissimus S. R. I. Princeps ac Dominus, D. JOANNES FRANCISCUS. Ex perillustri familia liberorum Baronum Schenk de Stauffenberg, electus anno 1704.

Hunc suffraganeatum sequitur alter

Episcopatus Curiensis.
Das Bisthum Chur.

Initia hujus ecclesiæ incerta sunt, ¹⁶ Bucelinus Germaniæ sacrae *part. 1. pag. 3.* eandem fundatam credit ab ipso Apostolo Petro, indeque adhuc adjectam regionem *campum S. Petri.* Episcopatus nomen traxit ab ipsa civitate in qua episcopus aulam & curiam habet, quamvis civitas certis solum limitibus ejus jurisdictioni sit subjecta; Anno 1654. iterum receptus est ad comitia imperii & in senatu Principum sententiam dixit. Modernus est Reverendissimus & celsissimus S. R. I. Princeps ac Dominus, D. ULRICUS VIII. natus est ex perillustri familia Dominorum de Federspiel, electus anno 1692.

Eodem ordine suffraganeorum sequitur.

Episcopatus Hildesienfis.
Das Bisthum Hildesheim.

Initium hujus episcopatus refertur ad annum 822. qui plurimis ¹⁷ hucusque tempestatibus agitatus, T t 3 prout

prout adhuc loquitur memoria belli Hildesienfis inchoati anno 1519. In coadjutorem & episcopum in ordine quinquagesimum sextum electus fuerat

Eminentissimus ac serenissimus
Dux

D. JOSEPHUS CLEMENS,
è Ducibus Bavariæ, Elector & Archi-episcopus Coloniensis, episcopus Ratisbonensis & Leodiensis,

Hunc ordine excipit

Episcopatus Paderbornensis.
Das Hochstift Paderborn.

¹⁸ Initium hujus episcopatus refertur ad annum 780. qui opibus & potentia floret, curia & aula Principis est in arce Neuhauf per mediam horam distante ab ipsa urbe Paderbornensi. Modernus episcopus ordine quadragesimus nonus est

Reverendissimus ac Celsissimus
S. R. I. Princeps ac Dominus,

D. FRANCISCUS ARNOLDUS, antea coadjutor sui Domini Cognati, quo mortuo, successit in episcopatu anno 1704. natus est ex perillustri familia liberorum Baronum de Metternich, qui anno 1706. etiam in episcopum Monasteriensem fuit electus; Magnam hujus Celsissimi Principis clementiam loquuntur fideles subditi.

Hunc episcopatum ordine suffraganeorum olim sequebatur:

Episcopatus Halberstadiensis.
Das Bisthum Halberstadt.

Initium hujus episcopatus refertur ad tempora Caroli Magni fundatoris, verum episcopus Henricus Julius in ordine episcoporum quadragesimus quartus ex Domo Brunsvicensi anno 1585. uxorem ducens & anno 1591. omnimodam reformationem induxit. Plurimis inde secutis belli tumultibus & diuturnis tempestatibus, tandem anno 1648. hic episcopatus Domui Brandenburgicæ est cessus & sæcularizatus; habentur adhuc ibi canonici cathedrales utriusque religionis, Catholicæ & Lutheranae, adeoque episcopatus hic ultra annos 60. venit sub titulo & jure sæcularis Principatus,

Ultimo venit

Episcopatus Verdenfis.
Das Bisthum Verden.

Cujus initium refertur pariter ad tempora Caroli magni fundatoris, ad annum 776. adeoque hic episcopatus per annos 872. usque ad annum 1648. stabat sub jure & privilegio ecclesiastico episcopatus, donec in pacificatione Osnabrucenti fuerit sæcularizatus, & sub titulo Principatus cessus coronæ Suevicæ. Ultimus episcopus in ordine quinquagesimus legitur fuisse

FRANCISCUS WILHELMUS
ex Comitibus de Wartenberg, qui
suc-

successive obtinuerat episcopatum Osnabrucensem, Mindensem, Ratisbonensem, ac tandem obiit ut cardinalis anno 1661.

Porro

²¹ Episcopatus Bambergensis, est exemptus, & nulli Metropolitana jure suffraganeatus subicitur, hujus exempti episcopatus initia referuntur in acceptis Henrico II. Imperatori & ejus conjugi Cunigundæ, unde anno 1007. primus ibidem episcopus constitutus erat Everhardus I. antea Henrici Imperatoris cancellarius. Est episcopatus hic abunde ditatus, qui præter territorium episcopale, insignes habet Satrapias 16. in Charintia, ibique suum Vice-Dominum alit.

Episcopatus hic propter dignitatem omnibus reliquis Germaniæ episcopatibus præfertur, utiturque episcopus pallio Archi-episcopali, quoad sæcularia vero privilegia illud eminet, quod in circulo Franconico sit Condirector primarius, *auschreibender Fürst*.

Ut autem hic episcopatus ab omni tempestatum & temporum injuria tanto stare securior, factum est quod à S. Henrico instituta fuerint, quædam Archi-officia huic episcopatu à Principibus Electoribus per suos substitutos subofficiarios præstanda, Electorum

archi-officia autem sunt, quod Bohemus sit Pincerna, ejus subofficiarius est nobilis de Auffaz. Palatinus est Tapifer, sub-officiarius olim erat de Pommersfelden, quo extincto sine hærede masculino, bona ejus ad illustrissimam familiam Comitum de Schœnborn testamentario jure transferunt, an vero ejus officium simul transferit, nondum mihi constat. Saxo est Mareschallus, subofficiarius est de Ebner. Brandenburgicus est camerarius, ejus subofficiarius est Nobilis de Rotenhan. Hic episcopatus Electores habet Vasallos, eisque in feudum concedit loca nonnulla, quorum intuitu ad servitia illi tenentur.

In ordine episcoporum Bambergensium 55. est Eminentissimus Elector Moguntinus, electus anno 1693. in ejus autem Coadjutorem anno 1708. die 13. Decembris electus est:

Illustrissimus & Reverendissimus
Dominus,

D. FRIDERICUS CAROLUS,

S. R. I. Comes de Schönborn,
Modernus Imperii Vice-Cancellarius,

§. II.

DE ARCHIEPISCOPO ET ELECTORE
TREVIRENSI.

SUMMARIUM.

1. Refertur initium Ecclesiae Trevirensis. 2. Praefertur Coloniensi, & quae jura ratione hujus praelationis competant. 3. Ejus officiales hereditarii. 4. Audit Primas per Pro-

vinciam Belgicam. 5. Quot fuerint Archiepiscopi & Electores. 6. Recensetur Episcopatus Metensis, 7. Tulensis, 8. Verdunensis.

Alter Germaniae Archiepiscopatus, qui Electorali simul fulget praeminentiâ, est

Electoꝛatus Trevirensis.
Das Erz-Stift und Churfürstenthum Trier.

1. Ecclesiae Trevirensis initia referuntur ad tempora D. Petri Apostoli, quem dicunt quod per *Eugarium*, qui unus ex 70. discipulis salvatoris fuit, *Valerium* diaconum & *Maternum* sub-diaconum, hanc ecclesiam fundaverit. Primum episcopum hujus ecclesiae dicunt fuisse Praefatum S. *Eugarium*, post quem floruerunt ejus successores usque ad *Agricium*, quem *Sylvester* Pontifex Archiepiscopali dignitate donavit. Vide *Masenum epist. annal. Trevirens. lib. 10. p. 279.*

2. Elector Trevirensis Coloniensi praefertur.

1. Quia Gallia, per quam Archicancellarius audit, olim praeferebatur Italiae.

2. Quia jura ecclesiae Trevirensis longe antiquiora creduntur juribus ecclesiae Coloniensis, inter jura Archiepiscopi Electoris Trevirensis refertur, quod sit Archicancellarius per Galliam seu regnum Arelatense, hodie usum exiguum habet.

3. Trevirensi competit ex praescripto *A. B. cap. 4. §. 3.* primum votum in electione Imperatoris.

4. Competit Trevirensi, ut se deat ex opposito & lineali directione versus Imperatoris faciem, grad gegen eines Kaylers Angesicht über. *A. B. cap. 3. §. 2.*

5. Competit Trevirensi, ut in directa diametrali linea ante Imperatorem vel Regem incedat illis solummodo intermediis, qui imperalia vel regalia portant insignia. *A. B. c. 21. 22. 26. §. 4. c. 27. §. 3.* quod nimi-

nimirum est ita intelligendum, an in solennitatibus Cæsari insignia præferantur an non? si illud fiat. Elector Trevirensis ante Imperatorem solus incedit, ita tamen, ut Imperialia insignia ferentes intermedii sint. Posteriori casu Trevirensis immediate Imperatorem præcedit, qui ad latera habere solet, Moguntinum atque Coloniensem Electores, vide *A. B. C. 21. c. 22. c. 26. §. 4.* An Elector Trevirensis habeat illimitatum Privilegium de non appellando, an vero saltim usque ad summam 500. aureorum aliqui dubitant, cum in Comitibus de anno 1653. & 54. reliqui Electores privilegium illimitatum de non appellando sibi renovari curarint, solus Elector Trevirensis autem id neglexerit, & concesserit appellationes à sententiis in petitorio latis, ubi summa 1000. florenorum Rhenensium in auro excessit; Blumius *in process. cam. tit. 46. n. 32.* Sub officiales Archi-episcopatus habet Dominos ab Elz Marechallos, Barones von der Leyen Dapiferos, de Kesselstadt Pincernas, Schmittbergios habet Camerarios.

Denique se vocat Dominum Mosellæ propter confluentiam (Coblentz) ipsi competentem. Specialissimum vero ejus privilegium est, quod omnia feuda imperii in ipso Archi-episcopatu vacantia ad ipsum devolvantur. Besoldus *Thef. Pract. voce Reichs-Lehn.*

Quoad ecclesiastica vero jura, referente Becker *in synopsis. lib. 3. c. 3.*

Archi-Præful Trevirensis audit *Primas* quoad Provinciam Belgicam. In hac sede primo successerunt episcopi 26. usque ad annum 277. sede hac ad Metropolitanam dignitatem evecta post episcopos successerunt Archi-episcopi 45. per annos 671. his tandem successerunt Archi-episcopi simul & Electores triginta novem, per annos 716. modernus est:

Eminentissimus & Serenissimus,
S. R. I. Elector ac Dominus,
D. CAROLUS JOSEPHUS
IGNATIUS.

e serenissima domo Lotharingica, episcopus Osnabrucensis, electus in Archi-episcopum An. 1711. Princeps Elector longe clementissimus, in quo omnes Lotharingici sanguinis virtutes, a sæculis insignes, confluerunt. Ejus suffraganei sunt primo.

Episcopatus Metensis.

Hujus episcopatus initia quidam referunt ad tempora S. Clementis, primi ibidem episcopi, & quamvis hic episcopatus anno 1552. ab imperio fuerit avulsus, nihilominus vigore Instrumenti pacis remansit sub jurisdictione Metropolitana Trevirensi.

Alter suffraganeatus est

Episcopatus Tullensis.

Cujus exordium pariter refertur ad Tempora S. Petri, qui S. Mansuetum

Uu

suetum primum Tullensem episcopum misisse perhibetur. Qui pariter licet imperio non amplius subsistit, remansit nihilominus sub jurisdictione Archiepiscopali Trevirensi, per dictum instrumentum pacis. Idem dicendum est de

Episcopatu Verdunensi.

Qui anno 1552. per Henricum II. Galliarum Regem occupatus, & quoad politica ab Imperio separatus, quoad ecclesiastica vero remansit subiectus Archiepiscopo Trevirensi.

§. III.

DE ARCHI-EPISCOPO ET ELECTORE COLONIENSI.

SUMMARIUM.

1. Habet tertiam ab Imperatore dignitatem. 2. Refertur initium hujus Archi-episcopatus. 3. Recensentur jura & privilegia hujus Archi-episcopatus. 4. Ejus ditioes & territorium quodnam sit. 5. Ejus officiales hereditarii. 6. Episcopatus Monasteriensis initium refertur. 7. Ejus officiales hereditarii. 8. Ejus territorium & ditioes. 9. Episcopatus

Leodiensis, unde dicatur & ejus initium quodnam fuerit. 10. Ejus territorium & ditioes. 11. Episcopi titulus. 12. Initium episcopatus Osna-brucensis. 13. Quidnam conventum circa eundem sit per pacem Osna-brugo Monasteriensem? 14. Quos & quot alat Canonicos. 15. Episcopatus Mindensis,

1. Tertiam ab Imperatore in imperio Romano-Germanico obtinet dignitatem Archi-episcopus & Elector Coloniensis.

2. Hujus sedis initium refertur ad tempora S. Materni, qui primus ibidem episcopus fuisse perhibetur anno post Christum 88. adeo ut ecclesia Coloniensis in suo vigore & flore numeraverit annos 1626. primo igitur Colonia insignis fuit episcopatu, usque ad annum 747.

adeo ut per annos sexcentos quinquaginta novem numeraverit episcopos 24. tandem hæc sedes episcopalis accepit jura Metropolitana & per anno 251. numeravit Archi-episcopos 15. usque dum Archi-episcopi Colonienses anno 998. simul honorati & insigniti sint prerogativa Electorali, & proinde per annos 716. numeraverit Archi-episcopos Electores 48. ad hunc Archi-episcopalem Electoratum per

per Breve Apostolicum habitatus fuit & electus

Eminentissimus ac Serenissimus Elector,

D. JOSEPHUS CLEMENS, Antea episcopus Frisingensis & Ratisbonensis & Ducibus Bavariz.

Hujus Archi-episcopatus Electoralis jura & prerogativa sunt:

3 1. Quod sit Archi-Cancellarius per Italiam.

2. Item secundo loco votum suum proponit in electione Regis Romanorum. *A. B. c. 4. §. 3.*

3. Interdum coronat Imperatorem, nimirum si coronatio fiat in loco sub Archi-diocesi Coloniensi.

4. In sua Diocesi & provincia, & extra provinciam suam, & tota Italia dextrum Cæsaris latus claudit *A. B. c. 3. §. 2.*

5. Ejus subditi privilegiati sunt contra Rotwilense, & alia extranea consistoria, tam in realibus quam personalibus actionibus.

6. Item hodie gaudet privilegio de non appellando illimitato.

7. Inter alios titulos utitur etiam titulo Ducis Westphaliae & Angariae, quas Ditiones munificentia Frederici Imperatoris anno 1180. contulit ecclesiae Coloniensi. *Hermes in Fascic. Jur. Publ. c. 6. §. 9.*

4 Ditiones & territoria Archi-episcopi Electoris Coloniensis sunt:

1. Archi-episcopatus Coloniensis superior & inferior, das Ober- und Unter-Stift / qui insignes habet Satrapias.

2. Ducatus Westphaliae & Angariae.

3. Comitatus Arensbergensis, qui ab ultimo & fine haerede masculino defuncto hujus nominis Comite fuit Archi-episcopatus venditus anno 1368.

4. Comitatus Hilicrodenfis.

5. Comitatus Hochstettenfis.

6. Civitates Marienstand, Rattig, Rems, Schonstein, Wiser & Zeltlein.

7. Alpen, Gelderdick, Issum, Lidberg, Mensel, Wied, Comitatus Laols.

Officiales Haereditarij sunt: 1. Haereditarius Dapifer est Comes de Manderscheid in Blanckenheim. Haereditarii Mareschalli sunt Comites de Salms in Reifferscheid, Haereditarius Camerarius est Nobilis Raizius de Frenz.

Inter Electoralis hujus Archi-episcopatus suffraganeos 1. venit

Episcopatus Monasteriensis. Das Hochstift Münster.

Hujus episcopatus initia referuntur ad tempora Caroli magni fundatoris ejusdem, circa annum 788. primitus erat hic episcopatus exemptus, sed demum sub annum 1180 factus fuit suffraganeatus Archi-episcopi Coloniensis. Est sane hic episcopatus inter potentissimos Germaniae referendus, imo dubitem: an potentior sit quispiam episcopus Germanus, qui adeo numero-

U u 2

mero-

merosum alit militem, nisi forte Herbipolensis teneret paritatem.

Primum hic fuisse episcopum Ludgerum, quem in ordine episcoporum sexagesimus primus sequitur:

Reverendissimus ac Celsissimus
S. R. I. Princeps ac Dominus,
D. FRANCISCUS ARNOLDUS,
Episcopus Monasteriensis & Paderbornensis.

7 Hujus episcopatus officiales hereditarii sunt 1. Barones de Droste, Dapiferi. 2. Barones de Mordien in Falckenhoff, sunt hereditarii Marechalli. 3. Barones de Galen sunt hereditarii Camerarii.

8 Episcopatus hic in Westphalia obtinet Burgraviatum Stromberg. Comitatum Vecht cum insigni civitate Monasteriensi, & plurimis aliis satrapiis ac ditionibus. Ejus fortalitia sunt Coesfeld, Vecht, Meppen, Aarhausen, Alen &c. anno 1671. hic episcopatus alebat 30000. conscriptos milites; unde episcopatus hujus reditus ac Proventus colligere licet.

Alter in ordine suffraganeorum Colonienium est:

Episcopatus Leodiensis.
Das Bisthum Lüttig. oder
Liege.

9 Qui episcopatus nomen suum traxit a Metropoli Leodio, initium autem sumpsit a S. Materno circa annum 101. Sedes episcopalis primo

fuit Tongria, in Tongern, dein Trajecti, & denique Leodium translata. Inter hujus sedis episcopos ordine nonagesimus tertius electus fuit anno 1694.

Eminentissimus ac Serenissimus
S. R. I. Princeps Elector
D. JOSEPHUS CLEMENS,
de quo supra.

Inter Potentissimos Germania¹⁰ episcopatus & Principatus est Leodiensis, equidem inter ditiones suas numerat ingentem hanc civitatem Leodiensem. 2. Fontalitium Huy, in quo episcopus aulam & curiam habet. Marchionatum Franchimontanum, Comitatum Loos, Tongern, & plurimas alias ditiones, adeo ut ad hunc episcopatum spectare communiter dicantur 14. urbes muris circumdatae, 50. Abbatia, 1700. oppida.

Episcopus se scribit Principem¹¹ Leodiensem & Ducem Bovillonium, Prinzen von Lüttig und Herzogen zu Bovillion.

Tertius subest Archi-episcopo Colonienfi suffraganeus

Episcopatus Osnabrucensis.
Das Bisthum Osnabrück.

Qui initium sumpsit sub annum 776. fundatore Carolo Magno, primus fuit episcopus Osnabrucensis Witho, vel Guitho. Post quem in ordine sexagesimus sequitur & electus fuit anno 1698.

Emi

Eminentissimus ac serenissimus
S. R. I. Princeps Elector,
D. CAROLUS JOSEPHUS
IGNATIUS.

Dux Lotharingæ, de quo supra.

13 Quoad hunc episcopatum est advertendum, quod per pacificationem Osnabrugo-Monasteriensem de anno 1648. conventum fuerit, ut in hoc episcopatu alternativè succederent Catholici & Lutherani, adeo, ut mortuo Catholico succedat Lutheranus, & vicissim; Lutheranus tamen eligendus, debet necessario assumi ex domo Brunsvicensi. Regnante autem Lutherano, expeditiones & causæ ecclesiasticæ tractantur per Archi-episcopum Coloniensem.

14 Episcopatus hic canonicos cathedralis alit 25. inter quos hætenus fuerunt tres Lutherani.

Officialem hæreditarium habet solummodo unicum, quem vocant *Land-Drosten* / quod officium pertinet ad illustrissimam familiam de Bahe in Barnau.

Inter suffraganeos ultimò venit:

Episcopatus Mindensis.
Das Bisthum Minden.

Initium traxit à fundatore Carolo¹⁵ magno circa annum 708. quam episcopalem sedem primus obtinuit Herimbertus. Ultimus verò episcopus Mindensis, Catholicus & in ordine quinquagesimus nonus erat Franciscus Wilhelmus,

Comes de Wartenberg, qui obiit anno 1648. Qui episcopatus per pacem Westphalicam fuit secularizatus & Domui Brandenburgicæ sub titulo Principatus cum voto & sessione in Imperio, incorporatus.

Post Archi-episcopos Electores S. R. I. olim primus veniebat Archi-episcopatus Magdeburgensis, qui etiam Germaniæ Primas (scilicet in spiritualibus) audiebat; igitur hic referendum censui, quis fuerit & quando sit extinctus.

§. IV.

ARCHI-EPISCOPATUS MAGDEBURGENSIS.

Das Erz-Bisthum Magdeburg.

SUMMARIA.

1. Archi Episcopatus Magdeburgensis quando fundatus, & quid circa eum sit notandum. 2. Notantur quedam circa Episcopatum Merseburgensem.

3. Describitur Episcopatus Naumburgensis. 4. Refertur Episcopatus Misnensis. 5. Brandenburgensis. 6. Havelburgensis.

Uu 3

Sumpfit

¶ Sumpsit exordium circa annum Christi 968. fundatore Ottone magno, quo anno Adelbertus primus Magdeburgensis Archi-episcopus à Joanne XIII. pallium & Archi-episcopalis sedis confirmationem accepit, & ab Hattone Archi-episcopo Moguntino consecratus fuit.

Archi-episcopus in ordine 45. ex domo Brandenburgica filius Joachimi II. Electoris, primus fuisse dicitur, qui à Romana Ecclesia defecit & se Augustanæ confessioni addictum professus est. Cujus successor Joachimus Fridericus ex eadem domo Brandenburgicâ in ecclesiâ Metropolitana Magdeburgensibus & ceremonias augustanas introduxit, teste Hübnero *Introduc. ad quest. Politic. p. 8. de Magdeb. S. 10. fol. 47.*

Tandem per pacem Westphalicam res eo pacto transacta fuit, ut Administrator Saxonicus Augustus Archi-episcopatum Magdeburgensem ad dies vitæ retineret, sed post ejus vitam idem secularizaretur, & sub titulo Ducatus Domui Brandenburgicæ in perpetuum & hæreditario jure cederetur; prout anno 1680. præfatus Archi-episcopatus pleno jure familiæ Brandenburgicæ fuit incorporatus. Hujus Metropolitanæ ecclesiæ primus suffraganeatus erat.

Episcopatus Merseburgensis
sive Martisburgensis.

Das Bisthum Merseburg.

Fundatus primo ab Ottone magno circa annum 968. & ab Henrico II. circa annum 1004. restauratus fuit. Primus in hac Cathedra sedit episcopus Boso. Ultimus verò & in ordine 45. episcopus catholicus ibidem fuit Michael Sidonius, qui ultimus in possessione episcopatus obiit, dum Viennam profectus, ibidem mortuus & in ecclesia S. Stephani sepultus. Hisce temporibus possidetur à domo Saxonica sub titulo Administratoris. Alter suffraganeatus erat

Episcopatus Naumburgensis.
Das Bisthum Naumburg.

Foundatione coxtaneus episcopatus præcedenti, fundatorem habuit eundem Ottonem magnum circa annum 968. cui primus episcopus præfuit Hugo. Ultimus vero catholicus & in serie episcoporum quadragesimus, erat Julius L. B. de Pflug, electus anno 1541. & obiit anno 1564. Episcopus doctrina & prudentia celeberrimus. Post hujus obitum hic episcopatus remansit penes domum Saxonicam, sub titulo Administratoris.

Eodem jure suffraganeatus suberat Metropolitanò Magdeburgensi

Episcopatus Misnensis.
Das Bisthum Meissen.

Eodem authore Ottone magno fundatus, circa annum 968. & primus ibidem

ibidem episcopus fuit Burchardus. Ultimus episcopus qui à fide Catholica defecerat, & Augusto Electori Saxoniae potissimas ditiones hujus episcopatus cesit, erat Johannes Haugwitz, uxorem ducens; & proinde domui Saxonicae hic episcopatus fuit incorporatus. Quartus suffraganeatus erat

**Episcopatus Brandenburgensis.
Das Bisthum Brandenburg.**

⁠ Fundatore Ottone Magno erectus, circa annum 960. primus ibidem episcopus sedit Dulim, ultimus vero & in serie episcoporum quadragesimus secundus, ex Ducibus de Munsterberg Silesus, mortuus Uratislavii, ubi simul erat praepositus ecclesiae Cathedralis, hoc mortuo episcopatus fuit incor-

poratus domui Brandenburgicae. Ultimus denique suffraganeatus erat.

**Episcopatus Havelbergensis.
Das Bisthum Havelberg.**

Erectus a fundatore Ottone M. 6 anno 946. Primus hujus cathedrae episcopus erat Udo. Ultimus vero & in ordine episcoporum trigessimus sextus, erat Bussio II. ex perillustri familia de Alvensleben, electus anno 1523. obiit Catholicus anno 1548. quo extincto tandem anno 1553. hic episcopatus ad domum Brandenburgicam pervenit.

Extincto autem Archiepiscopatu Magdeburgensi, dignitas primatus est translata in Archi-episcopalem Salisburgensem, ac proinde nunc ordine primus venit:

§. V.

ARCHI-EPISCOPATUS SALISBURGENSIS.

Das Erz-Stift Salzburg.

SUMMARIA.

1. *Archi-Episcopatus Salisburgensis notatur.* 2. *Ejus suffraganeatus Passaviensis.* 3. *Ratisbonensis.* 4. *Frisingensis.* 5. *Brixienfis.* 6. *Gurcon-*

censis. 7. *Chiemensis.* 8. *Seccoviensis.* 9. *Lavantinus.* 10. *Tridentinus.* 11. *Viennensis.* 12. *Neostadiensis.*

Initium sumpsit sub annum 582. quo S. Rupertus Salisburgi ecclesiam S. Petri, ceu futuram sedem E-

piscopi edificaverat, & demum ad instantiam Caroli Magni huic Episcopatu superaddita fuit dignitas Archi-

Archi-episcopatus, à Leone III. Pontifice & Episcopus Arno primum obtinuit hanc dignitatem Archi-episcopalem anno 798. Insignis prærogativa accedit, quod hic solus imperii Princeps creet alios imperii Principes, scilicet suffraganeos suos. Certe qui Salisburgum considerat, alteram Romam mirabitur. Modernus & in serie Archi-episcoporum quinquagesimus nonus, & anno 1705. in coadjutorum electus est.

Reverendissimus ac celsissimus
S. R. I. Princeps ac Dominus
D. FRANCISCUS ANTONIUS.
Ex illustrissima familia Comitum de Harrach, antea episcopus Viennensis; hujus Archiepiscopi sedes & curia est Salisburgum, civitas sita ad saltzam fluvium, montibus undique circumvallata, ædificiis & templis splendidissima, quam exornat templum universitatis per Germaniam celeberrimæ; cæterum abundat hic Archi-episcopatus fere omnibus ad humanam sustentationem necessariis, metallis, sale, feris; ut fere deliciarum emporium liceret appellare. Territorium est amplissimum, & præterea bona adhuc possidet in Austria, Stiria, Carinthia.

Appellatur hic Archi-episcopus per Germaniam Primas, quam prærogativam a Magdeburgensi translata obtinuit: & præterea se scribit S. sedis Apostolicæ Legatum natum, quo titulo Gebhardus a Gregorio VII. fuit primum ho-

noratus; denique in comitiis hic Archi-episcopatus alternat ratione directorii cum Archi-ducali domo Austriaca. Inter suffraganeos ab aliquibus numeratur, ab aliis vero in dubium vocatur

Episcopatus Passaviensis. Das Hochstift Passau.

Qui initium sumpsisse perhibetur sub annum 598. Primo ejusdem sedis episcopo Erckenfrido, foundationem vero adscribunt Theodoni III. Duci Bavariz. Episcopus modernus & in serie episcoporum septuagesimus septimus qui defuncto cardinali de Lamberg anno 1712. successit est

Reverendissimus ac Celsissimus
S. R. I. Princeps ac Dominus,
D. RAYMUNDUS FERDINANDUS.

Ex illustrissima familia Comitum de Rabbatta, electus anno 1712.

Inter hujus episcopatus officia hæreditaria, Pincernam agit Comes de Lamberg, Marechallum Comes de Nothafft, Camerarium Eques de Aheim, Dapiferum Dominus de Penzenau. Curia episcopi est Passavii, cujus urbis arce munita est Dominus, & præterea ad hujus territorium pertinent:

1. Viechtenstein. 2. Riedenburg.
3. Obernberg, cum pluribus satrapiis in Bavaria. In Austria habet civitatem Mautern, Trubensee, Everding, Amstatten, Ebersberg, Haag, Starenberg, Haffnerszell &c.
Cætc-

Cæterum hic episcopatus pertinet ad circulum Bavaricum. Hunc suffraganeatum subsequitur

**Episcopatus Ratisbonensis.
Das Bisthum Regensburg.**

³ Hunc episcopatum quidam dicunt esse exemptum ab omni jurisdictione Metropolitana, quo etiam in disquisitionem non vocato, primo dicendum est, quod año 470. S. Paulinus huic episcopatu initium dederit; sub annum vero 740. S. Bonifacius hunc episcopatum quasi de novo fundavit & restauravit. In episcopum hujus sedis septuagesimum tertium electus fuit anno 1685.

Serenissimus Baviaræ Dux,
JOSEPHUS CLEMENS.

Inter hæreditarios hujus episcopatus officarios est Dapifer Comes de Nothafft, Marechallus est Comes de Töring, Pincerna est L. B. de Pfettau, Camerarius est, Eques de Stingelheim. Ecclesiæ cathedralis sunt 12. Canonici capitulares & 12. Domicellares. Huic suffraganeatui succedit

**Episcopatus Frisingensis.
Das Bisthum Freysingen.**

⁴ Qui exordium sumpsit per S. Corbinianum primum Frisingensem Episcopum & Grimoaldum Baviaræ Ducem. Modernus in serie episcoporum quinquagesimus septimus est electus anno 1695.

Reverendissimus ac Celsissimus
S. R. I. Princeps ac Dominus,
D. JOAN. CHRISTOPHORUS.

Ex libris Baronibus Ecker de Küpfing, Princeps plus exornans dignitatem virtute, quam ipse insigniatur à dignitate, qui animam nactus est tanto Principe dignissimam! litterarum scientia excultam, & principali clementia suavissimam.

Inter hæreditarios hujus episcopatus officiales Dapiferum agit Dominus de Seyboltsdorff, Marechallum Nobilis de Penzenau, Camerarium L. B. de Weix, Pincernam Dominus de Preising in Kopsberg.

Ecclesiæ cathedralis sunt 24. canonici, tum Nobiles tum Doctores. ad territorium Frisingense pertinet ipsa Metropolis, in qua est aula & curia episcopi. 2. Comitatus Ismaning. 3. Comitatus Werdenfels. 4. ditio Bruckrainensis. 5. in Austria huc pertinet Hollenburg, Elzendorff, & Ulmerfeld. 6. in Stiria. Rotenfels, Oberweilen, Baysrischweidhosen. 7. in Tirol Hitig & Insing. 8. ditio Lackensis huic succedit

**Episcopatus Brixienfis.
Das Bisthum Brixen.**

Episcopatus hic in comitatu Tyrolensi situs, exordium hausit circa annum 350. per sanctum Casianum, qui primam sedem episcopalem Sabionæ fixerat, ibique sedes permanserat per annos 688. quo tempore appellatus fuit episcopatus

X x tus

tus Sabionensis, usque dum Hartwicus episcopus anno 1038. sedem transtulerit Brixiam, unde postmodum hic episcopatus dictus est Brixienfis. Modernus & in serie episcoporum octuagesimus octavus est

Reverendissimus ac Celsissimus

S. R. I. Princeps ac Dominus,
D. CASPAR IGNATIUS.
ex illustrissima Tyrolensi familia comitum de Kunigl. habet hic episcopatus votum & sessionem in imperio tanquam status imperii immediatus, quamvis etiam certis partibus obstringatur Archi-ducali domui Austriacae.

Inter hereditarios hujus episcopatus officiales est Dapifer Comes de Wolckenstein, Marechallus L. B. de Welsperg, Camerarius L. B. de Voels, Pincerna Comes de Thun. Ecclesiae cathedralis sunt 19. canonici, inter quos etiam Doctores & Licentiati. Caeterum hic episcopatus pertinet ad circulum austriacum. Hunc excipit suffraganeus

Episcopatus Gurcensis.

Das Bisthum Gurck.

Situs in Carinthia, initium traxit a pia fundatrice Hemma conjuge Landravii de Frisach, nata comitissa de Peilstein, & opitulante Gebhardo, Archi episcopo Salisburgensi primus Gurcensis episcopus constitutus fuit Guntherus; modernus & in ordine episcoporum Gurcens-

is quadragesimus primus, qui Ottoni ex Abbate Banthenfi Ord. S. Bened. in Franconia, facto episcopo, & mortuo anno 1705. successerit, mihi non constat.

Hic episcopatus licet à Domo Austriacae eximatur jam ab anno 1548. gaudet tamen voto & sessione in Comitibus Imperii. Vitriarius illustratus, lib. 1. tit. 15. litt. ff. hunc sequitur

Episcopatus Chiemensis.

Das Bisthum Chiemsee.

Situs in superiori Bavaria, curia episcopalis est in arce Chiemsee, sic dicta à lacu, qua circumdatur, initium sumpsit ab Eberhardo II. Archi episcopo Salisburgensi 1215; primus. que ibidem episcopus fuit Rudigerus ab anno 1215. usque ad an. 1233.

Inter suffraganeatus Metropolitanus Salisburgensis etiam venit:

Episcopatus Seccoviensis.

Das Bisthum Seccau.

Qui nomen traxit à monasterio hujus nominis in Styria sito, à quo non procul distat oppidum Leibniz, in quo est curia episcopalis. Fundatorem suum vocat hic episcopatus Eberhardum II. Archi-praeulem Salisburgensem, qui primum ibidem episcopum sub Honorio III. Pontifice praefecit Carolum, anno 1219. Episcopi numerantur ab exordio in hunc usque diem quadraginta,

Eodem

Eodem ordine & jure suffraganeorum venit

Episcopatus Lavantinus.
Das Bisthum Lavant.

9 Situs in inferiori Carinthia ad fluvium Lavant, à quo civitas & curia episcopi nomen trahit, terra vicina nuncupatur das Lavantthal / vallis Lavantinus; Episcopatus autem fundatorem recognoscit Archiepiscopum Salisburgensem Eberhardum II. qui consensu Honorii III. Pontificis eundem extruxit; nec tamen voto aut sessione gaudet in Imperio.

Sub eodem ordine & jure suffraganeorum venit

Episcopatus Tridentinus.

10 Qui suum numerat exordium ab anno Christi 45. quo primus ibidem episcopus fuit ordinatus Jovinus ab Hermagora, Patriarcha Aquileiensi, discipulo Evangelistæ Marci. Nomen autem traxit ab urbe & sede episcopali Tridento, quæ licet sit in confinibus Italiæ, nihilominus ad Tyrolensem Comitatum adhuc pertinet. Tractu temporis hic episcopatus variis ditionibus fuit auctus à Theodosio magno, Carolo magno, Conrado II.

Privilegia hujus episcopatus quod attinet, habet is in Imperio votum & sessionem, sicut anno 1511, inter domum Austriacam &

hunc episcopatum certæ quædam pactiones fuerunt initæ, quarum præcipua puncta sunt: 1. quod episcopus Tridentinus ut immediatus Imperii Princeps, votum & sessionem in Comitibus habere debeat.

2. Quod Archi-Duces Austriæ, dum simul fuerint Comites Tirolis, debeant esse advocati hæreditarii hujus episcopatus. 3. Quod episcopus per suum legatum debeat comparere in comitiis sive conventibus Tirolensibus, & suam quotam conferre ad communem patriæ necessitatem ac subsidium. 4. Quod domus Austriaca vicissim onera Imperio præstanda debeat in se recipere. Inter hujus episcopatus hæreditarios officiales, Marefchallus est L. B. de Firmian, Princer-na est Comes de Thun. Modernus & in ordine episcoporum centesimus sextus, electus anno 1696, est

Reverendissimus ac Celsissimus
S. R. I. Princeps ac Dominus,
D. JOANNES MICHAEL.
Natus est ex Tyrolensi familia Comitum de Spaur & Vallör.
Ulterius venit in ordine suffraganeorum:

Episcopatus Viennensis.
Das Bisthum Wien.

In civitate & Metropoli Archiducum Austriacorum est erectus episcopatus, qui episcopus tamen nullam exercet jurisdictionem nisi mere ecclesiasticam, & ut credibile

bile videtur, episcopus aulicus five domesticus Augustissimi Imperatoris; Interim donatus est à sua Majestate Imperatoria titulo Principis Imperii, quin tamen votum aut sessionem habeat. Moderni cognomen est RUMMEL, olim in aula gloriosae recordationis Josephi I. Imperatoris gratus.

Ultimo venit inter suffraganeos 12 Salisburgenses

Episcopatus Neostadiensis.
Das Bisthum von der Wienerischen Neustadt.

Modernus est natus ex illustrissima familia Comitum de Buchain-Schönborn.

§. VI.

ARCHI-EPISCOPATUS BREMENSIS.

Das Erz-Bisthum Bremen.

SUMMARIA.

1. *Archi-Episcopatus Bremensis ortus & progressus recensetur.* 2. *Recensetur Episcopatus Lubecensis.* 3. *Episcopatus Schlesvicensis qualiter ortus & extinctus fuerit?* 4. *Ratze-*

burgense exordium & suppressio describitur. 5. *Schwerinensis ortus & interitus.* 6. *Idem refertur de Lebusensi.* & 7. *de Caminensi Episcopatu.*

1. Archi-episcopatus hic erectus fuit ab initio in episcopatum, fundatore Carolo Magno, circa annum 785. primusque ibidem episcopus fuit Willehardus; tandem anno 848. sub Ludovico Germanico episcopatus Hamburgensis & Bremensis fuerunt uniti in unum Archi-episcopatum, & se scribebat Archi-episcopum Hamburgensem, usque dum anno 858. Ansgarius se solum Archi-episcopum Bremensem scribere inceperit. Ultimus Archi-episcopus in ordine 42. Catholicus erat Christophorus e Ducibus

Brunsvicensibus, eratque simul Episcopus Verdensis, qui obiit anno 1558. Sepultus in ecclesia cathedrali Verdensi, cui successit prædefuncti Germanus frater Georgius, qui primus fuit amplexus confessionem Lutheranam. Tandem anno 1648. per pacem Westphalicam hic Archi-episcopatus fuit secularizatus una cum vicino episcopatu Verdensi, & sub titulo ducatus fuit coronæ Suevicæ cessus, ita ut duo capitula Bremense & Hamburgense nullum amplius habeant jus eligendi aut postulandi. Hujus Archi-

Archi - episcopatus suffraganeus
erat

Episcopatus Lubecensis.
Das Bisthum Lübeck.

2 Primitus fundabatur ab Ottone I. Cæsare Saxone episcopatus Oldenborgensis in ducatu Holsatiæ, circa annum 952. primusque episcopus Oldenborgensis erat Marco, qui episcopatus in suo persistebat vigore per annos 210. usque dum Oldenborgum fere in acervum lapidum fuerit redactus; quapropter episcopatus Oldenborgensis translatus in urbem Lubecensem. Duodecimus & ultimus episcopus Oldenborgensis & primus Lubecensis erat Geroldus qui obiit an. 1162. Ultimus episcopus catholicus & in ordine episcoporum Lubecensium 27. erat Henricus III. cognomento Buchholz, qui obiit anno 1535. primus autem confessionem Lutheranam introduxit & amplexus est, Detlevus episcopus Lubecensis, ex familia de Reventlau.

Per pacem Westphalicam etiam hic episcopatus prope fuisset omnino secularizatus, & domui Holsatiæ hæreditarie cessus, nisi Johannes X. tunc temporis episcopus licet Catholicus, episcopatum conservasset; in cujus protectionis recognitionem, capitulum Lubecense episcopo promiserat, quod post ejus obitum adhuc sex successores episcopos ex domo Holsatiæ velit eligere. Adeoque in hac ecclesia adhuc resi-

dui Canonici habent jus eligendi episcopum, & expleto ac expirante pacto ratione domus Gottorpicensis, quin rursus succedendi jus devolvatur ad catholicos, non est dubitandum, Alter nunc sequitur suffraganeus

Episcopatus Silesvicensis.
Das Bisthum Schleswig.

Qui initium hausit circa annum 946. cujus foundationem aliqui adscribunt Ottoni Magno, alii Haraldo VIII. tribuunt. Primus ibidem episcopus erat Marco, antea Ottonis Magni cancellarius. Ultimus & in serie episcoporum 35. Catholicus episcopus erat Godeschalcus de Ahlesfeld, electus anno 1509. & mortuus anno 1541. qui usque ad agonem fortis in fide persistit, licet idcirco multis agitatus hostium impugnationibus. Primus vero Lutheranus episcopus successit Tilemannus de Hussen. Tandem Fredericus II. Rex Daniæ episcopatum occupavit, & redditus episcopales cameræ suæ applicavit, canonicatus tamen remanserunt, & a domino territoriali conferuntur. Alter succedit suffraganeus

Episcopatus Ratzeburgensis.
Das Bisthum Raseburg.

Nomen sortitur ab urbe ejusdem nominis, fundatorem vero habuit Adelbertum Archi-episcopum Hamburgensem, circa annum 1058.

Xx 3

primus-

primusque ibidem episcopus fuit S. Aristo. Ultimus ad agonem usque catholicus, & in ordine trigessimus episcopus erat Christophorus de Schulenburg; ejus successor Christostophorus II. e ducibus Mecklenburgensibus, se Lutheranum professus, & primus confessionem Lutheranam anno 1566. in ecclesiam cathedralem Ratzeburgensem introduxit. Tandem per pacem Westphalicam hic episcopatus, uti etiam Schwerinensis Adolpho Friderico Duci Schwerinensi jure hæreditario & cum voto ac sessione in comitiis fuerunt cessi, & insuper canonicatus utriusque ecclesie extincti. O deploranda Germania! Alter subsequitur suffraganeus,

Episcopatus Schwerinensis.
Das Bisthum Schwerin.

5 Exordium hausit circa annum 1058. ab eodem Adelberto Archiepiscopo Hamburgensi, de quo paulo ante dictum est; primi tres episcopi domicilium habuerunt Mecklenburgi, donec tertius episcopus dictus Benno sedem transferretur Schwerinam; curia tamen episcopalis iterumque vigeat in Butzow. Primus ibidem episcopus erat Joannes, Natione Scotus, qui Schwerinensi ecclesie præfuit annis octo. Ultimus episcopus catholicus & in serie episcoporum trigessimus quartus, erat Petrus Wolckovius, cujus successor no-

mine magnus ex Ducibus Mecklenburgensibus, primus fuit amplexus confessionem Lutheranam, eamque per totum episcopatum introduxit, & tandem anno 1543. uxorem sibi elegit. Hic episcopatus per pacem Westphalicam secularizatus & hæreditario jure, cum voto & sessione in Comitiis sub titulo Principatus fuit cessus Ducibus Schwerinesibus. Hunc ordine excipit suffraganeus

Episcopatus Lebusensis.
Das Bisthum Lebus.

Nomen traxit ab urbe & curia⁶ episcopi, quæ sita est in intermedia Marchia ad Oderam fluvium; initium verò sumpsit à fudatore Miecislao I. qui primus fuit Christianus regens Polonia, circa annum 962. Primus hujus cathedræ episcopus fuit S. Stephanus. Hic episcopatus ab anno 1608. est incorporatus Electoratu Brandenburgico. Huic succedit suffraganeus

Episcopatus Caminensis.
Das Bisthum Camin.

Episcopatus hujus initium ex⁷ eo profuit, quod Julini in Pomerania circa annum 1128. fuerit institutus episcopus nomine Albertus, in Franconia natus, qui obiit anno 1158. sub cujus successore Danis Julinum devastantibus, episcopatus fuit Caminum translatus, quo tempore Dux Pomeraniæ suam arcem Caminensem episcopo in curiam obtulit,

obtulit. Ultimus ad agonem usque constans catholicus, & in serie episcoporum Caminensium vigesimus quintus erat Erasmus nobilis de Mannteuffel. Tandem per pacem Westphalicam hic episcopatus fuit secularizatus, canonicatus & præbendæ cathedrales extinctæ, ac omnia Domui Brandeburgicæ hæreditario jure cessa.

§. VII.

DE ARCHIEPISCOPATU VESUNTINO.

SUMMARIA.

1. *Archi-Episcopatus Vesuntinus describitur.* 2. *Ejus suffraganeus Basileensis.* 3. *Lausannensis.* 4. *An pax religiosa & instrumentum pacis Westphalicæ obstringat Catholicos, ubi*

refertur fundamentum partis negantis. 5. *Ponuntur rationes sententiæ affirmantis.* 6. *Quid hac sententiæ posterior respondeat ad argumenta opposita?*

1. **Archi-Episcopatus Vesuntinus,** germanis *Bisanz* / gallis *Besacon*, situs est in Comitatu Burgundiæ, quæ a Gallis dicitur *Franche Comté*, & initium traxisse perhibetur à S. Lino circa annum Christi 54. qui S. Petro in Pontificatu postmodum successit. Hic episcopatus in pace Neomagensi coronæ Gallicæ fuit celsus, Archi-episcopus tamen est adhuc immediatus S. R. I. Princeps, qui etiam post dictam pacem Neomagensem per suum legatum comparuit in comitiis Ratisbonensibus. Modernus & in serie Archi-episcoporum nonagesimus est Franciscus Josephus ex familia de Grammont. Hujus Archi-episcopatus primus suffraganeatus est

Episcopatus Basileensis.
Das Bisthum Basel.

Initium traxisse fertur circa annum 237. a S. Pantalo primo ibidem episcopo; modernus & in ordine episcoporum septuagesimus est Reverendissimus ac Celsissimus S. R. I. Princeps ac Dominus, **D. JOHANNES CONRADUS.** ex perillustri familia de Reinach, electus anno 1705. Nuncupatur hic episcopatus ab urbe Basilea, exinde, quia episcopi ante hac ibidem residerunt; nihil autem juris in hanc civitatem episcopo competit moderno tempore. Episcopi residentia & curia est Bruntruti. Canonici cathedrales sunt 17. estque capitulum Felsbergæ in Salzgau.

Inter hæreditarios hujus episcopatus officiales, Dapifer est eques de Schönau, Marechallus est nobilis

lis de Ebtngen, Camerarius est nobilis de Reichenstein, Pincerna est nobilis de Bährenfels, supremus Culmiæ præfectus est eques de Rotberg. Huic ordine succedit

Episcopatus Laufannensis.
Das Bisthum Lausanne.

3 Nomen hausit ab urbe Laufanne sita in Helvetia ad locum Genevensen, sub Cantone Bernensi. Initium autem traxit circa annum 500. a primo ibidem episcopo Prothasio. Episcopi semper residerunt in præfata urbe, usque dum civitas hæc anno 1553. a fide catholica defecerit, quapropter episcopi sedem suam Friburgum civitatem adhuc catholicam transtulerunt. Quisnam sit modernus mihi non constat. De tertio episcopatu suffraganeo, hic meminisse supervacaneum arbitror, quia de episcopis imperii statibus scribere, statueram, reliquos igitur Germaniæ episcopos qui non sunt principes imperii hic sileo. Quoniam vero plures in Germania episcopatus & ecclesiæ sunt sæcularizatae ac extinctæ, per varias pacificationes, hinc celeberrima hic poterit moveri controversia:

4 *An pax religiosa, & instrumentum pacis Westphaliæ quoad articulum quintum & septimum, Cæsarem & status imperii catholicos obstringat, ac licite sint inita?*

Pacificationem hujusmodi ceu illicitam ac juribus omnibus ad-

versam, plurimi serio damnarunt, inter quos eminuit Ernestus Eusebius, qui author judicium theologicum de pace religiosa conscripsit, ac propugnavit: Cæsari ac orthodoxæ Germaniæ pacem illam, quam in comitiis Monasteriensibus Protestantes desideraverant, salva conscientia pangi non posse, ex fundamentis sequentibus:

Primo: Quia Pax religiosa est perpetua, adeoque extenditur ad illum etiam casum, quo hæresis tolerari nec potest nec debet. Ergo cooperatur hæresi saltem indirecte! Verum etiam cessante circumstantia necessitatis publicæ, tenentur principes jure divino & humano castigare hæresin, quia tenentur jure divino & humano castigare & reprimere scelera atrociora; ergo si tolerant tunc hæresin, indirecte cooperantur hæresi, quia malum permittere, cum tolli possit ac debeat, est indirecte cooperari malo.

Confirmatur. Pax religiosa extenditur quousque de religionis articulis partes amice convenerint, ergo moraliter ex perpetua, quia igni citius miscebitur Oceanus, quam error atque veritas fœdere jungantur, ac in placitis fidei catholici & protestantes conveniant.

Deinde possunt Protestantes compositionem amicam tunc quoque refugere, cum potentia eorum detumuit. Ergo extenditur pax religiosa ad illum etiam casum, quo sublata est circumstantia necessita-

tis publicæ. Adeoque cooperatur hæresi saltem indirecte. Imo pergunt

Secundo: Pax religiosa æquat Protestantes Catholicis tribuit Principibus Imperii potestatem reformandi, atque adeo augendi hæresin, concedit Principibus jus introducendi hæresin in ditiones suas, reclamantibus licet episcopis & obnitentibus subditis, dat hæreticis jus & actionem ad retinenda vindicandave spolia injuste Catholicis erepta, imponit necessitatem Cæsari defendendi Protestantes in juribus & bonis injustè acquisitis. Ergo directè cooperatur A Catholicis, quia his præstat authoritatem Juris publici, & ordinatur ad stabiliendam, defendendam, atque augendam Protestantium erroream doctrinam.

Tertio ajunt quod pax religiosa patrocinetur actioni criminosa, dum compellit subditos ad deficiendum a fide, vel emigrationem ex patria, quæ est actio ex se criminosa.

Quarto: Pax religiosa imponit necessitatem subditis aut amplectendi A Catholicismum, aut migrandi; ergo exponit subditos periculo perversionis, quia multi amicam carnem religionem amplecti malunt, quam duram exilii sufferre legem.

Quinto: Pax religiosa suspendit jurisdictionem ecclesiasticam, cedit Protestantibus bona ecclesiastica sine autoritate Pontificis,

renuntiat constitutionibus paci huic adversis; adeoque usurpat potestatem alienam, quia actus hi omnes limites excedunt potestatis politicæ.

Sexto: de fide catholica nihil statuere potest Princeps politicus. Ergo neque de Protestantibus; quia oppositorum eadem est ratio & doctrina; adeoque decernere non potuit Cæsar sintne Protestantes puniendi an tolerandi.

Septimo: Cæsar vi juramenti tenetur defendere religionem catholicam, tueri jura ecclesiæ, castigare & extirpare hæreticos. At qui huic juramento adversis frontibus repugnant articuli pacis religiosæ, adeoque etiam repugnant obligationi Cæsaris.

Octavo: Electus Imperator jurejurando promittit, quod in omnibus tum necessitatibus tum utilitatibus protegere velit Pontificem. At vi pacis religiosæ tenetur defendere hostes Pontificis. Ergo pax religiosa adversatur jurejurando Cæsaris.

Nono: Episcopi tum consecrantur, jurejurando se obstringunt, quod conservare, defendere, ac promoveri velint Jura Sedis Romanæ & Ecclesiæ. At dum pacis articulis subscribunt, obligant se ad contraria, adeoque contraveniunt juramento suo.

Altera sententia opposita priori defendit, quod pax religiosa S. R. I. prout defecto constituta fuit anno 1555. & anno 1648. sit licita & valida.

Yy

Probant

Probant 1. ex eo, quod si historiam consulamus, etiam deprehendamus in eum calamitatis statum devenisse orthodoxam Germaniam, ut aut migrandum fuerit Catholicis, aut bona quaedam ecclesiastica cedenda Protestantibus, ac plena securitas pacto publico illis concedenda. Ergo inferunt, potuisse Casarem, potuisse reliquos Principes necessitati cedere, ac malum minus permittere, ut vitarent majus malum; potuisse etiam bona quaedam ecclesiastica permittere Protestantibus, ne universa eriperentur, & Protestantes in parte quadam tolerare, ne religio catholica in toto imperio interiret.

Probant 2. Quando dua mala ingruunt & circumstantia emergunt, ut cavere utrumque sit impossibile, licite minus permittitur, ut evitetur majus; quia quando duo mala ingruunt, & cavere utrumque est impossibile, permissio minoris non est libera sed necessaria, quia malum minus certo eveniet, cum imbibatur in majori, ergo permissio minoris mali evidenter est licita, quia implicat permissionem necessariam esse illicitam.

Confirmatur. Implicat permissionem necessariam esse liberam. Ergo implicat permissionem necessariam esse illicitam, quia omnis permissio illicita est libera. Item implicat permissionem necessariam esse interdictam, quia quod vitari non potest, frustra interdicatur, adeoque implicat, permissionem ne-

cessariam esse illicitam. At quando duo mala ingruunt, & cavere utrumque est impossibile, permissio minoris mali est necessaria, quia malum illud eveniet, five toleretur five non, ergo implicat permissionem ejus esse illicitam.

Probant 3. Quando mala quaedam injuria temporum redduntur necessaria, & majus vitari potest, si permittatur minus, debet sub peccato hoc permitti, ut vitetur illud. Atqui ante pacem religiosam mala quaedam reddebantur necessaria, & majus (scilicet omnimoda subversio Catholicorum) vitari poterat, dum permitteretur minus, scilicet illa, de quibus Pax religiosa fuit conclusa. Ergo Imperator & status Catholici in conscientia tenebantur permittere minus malum in pace religiosa contentum. Major patet ex eo, quando majus malum vitari potest, si permittatur minus, vitatio majoris mali est libera, ergo cadit sub obligationem, quia quando malum libere vitari potest debet vitari.

Confirmatur 1. Si quis ponat se necessario spoliandum vel occidendū, data optione, spoliari in hoc casu non est liberum, sed occidi aut servari: ergo si minus malū quis eligat, id physicè permittit, non moraliter, mortem verò liberè declinat; ergo tenetur declinare, quia quando malum liberè vitari potest, debet vitari.

Confirmatur 2. Quando mala quaedam ingruunt, & necessitas emergit permittendi vel aliqua vel omnia

omnia, si minora permittantur, videntur majora, si minora non tolerantur, tamen eveniunt, & cum his majora ergo necessitati stulto conatu oblectatur, quisquis mala illa minora sustinet impedire, cum evitari nequeant; adeoque tenetur illa permittere, ne majora succedant.

Probant 4. Quando duo mala ingruunt & necessitas emergit permittendi vel alterutrum vel utrumque in perpetuum, potest & debet alterutrum permitti in perpetuum, ne utrumque in perpetuum nos torqueat. Atqui in casu utriusque pacificationis ingruerat necessitas permittendi utrumque vel alterutrum in perpetuum, scilicet aut Protestantes aut omnimodum fidei Catholicæ in Imperio interitum. Ergo. prob. maj. Quando necessitas emergit permittendi malum vel alterutrum vel utrumque in perpetuum, permissio alterutrius non est libera, sed necessaria, adeoque culpa vacua, permissio utriusque verò est libera, adeoque culpæ obnoxia. Ergo potest & debet unum seorsim permitti in perpetuum, ne utrumque in perpetuum immineat.

Probant 5. Bona ecclesiastica possunt permitti A catholicis si ad securitatem religionis catholicæ & pacem obtinendam id videatur necessarium. Atqui tempore pacificationis vel maxime videbatur necessarium ad securitatem fidei catholicæ, & pacem obtinendam, bona

ecclesiastica permitti A catholicis. Ergo poterant permitti. Prob. maj. Ratio naturalis suadet, ut mala minora permittantur, ne majora succedant, Atqui minus malum est bona ecclesiastica permitti Protestantibus, quam religionem catholicam periclitari. Ergo ratio naturalis suadet, ut bona ecclesiastica permittantur protestantibus, si ad securitatem fidei catholicæ & pacem obtinendam, id videatur necessarium.

Confirmatur 1. Muri moribus sunt postponendi, neque enim redemptor noster mortem obiit pro muris, ac ut ditaret ecclesias, sed pro animabus, adeoque exemplo suo nos docuit, vel unicam animam esse multis divitiis præponendam; ergo si periculum versetur judicio prudentum inevitabile, perdendi multas animas, nisi bona quædam ecclesiastica dimittantur protestantibus, possunt hæc dimitti, ut illæ conserventur.

Confirmant 2. Si Respublica in eas redigatur angustias, ut carendum sit aut religione catholica aut muris & bonis ecclesiasticis, præstat illam videre catholicam sine muris, quam cum sumptuosissimis ædificiis & bonis splendidissimis acatholicam. Ergo si Respublica in eas redigatur angustias, ut carendum sit aut religione catholica, aut muris & bonis ecclesiasticis, possunt hæc dimitti, ut illa conserventur; quia licitè permittitur minus malum, ut evitetur majus.

Yy 2

servari

Probant 6. Quando fides catholica & animæ periclitantur, ac aliter fervari nequeunt, quam si defensio negetur fundis ecclesiasticis, illam intermittere non potest tantum, sed etiam tenetur Cæsar. Atqui illis imperii calamitatibus quibus ante pacificationes initas fides catholica & animæ periclitantur, aliter fervari non poterant residua, nisi defensio negetur fundis ecclesiasticis. Ergo, prob. maj. quia Cæsar tanquam supremus advocatus & protector ecclesiæ, tenetur animas potius defendere, quam fundos, pro illis enim non istis sanguinem suum exhaustit Christus, adeoq; exemplo suo nos docuit, omnia perdenda esse quæ fuerint necessaria, ut beneficium sanguinis illæ recipiant. Ergo dato, quod animæ ita periclitentur, ut aliter defendi nequeant, quam si defensio fundorum relinquatur, hanc defensionem tenetur Cæsar relinquere, quia majus est malum perdi animas, quam fundos relinqui indefensos. Unde si fundos, si pecunias, si fortunas Cæsar præponat animabus, ac illas protegat has negligat, gravi peccato se obstringit.

Confirmatur. Imperatori non licet habere voluntatem defendendi bona ecclesiastica, si hæc ipsa defensio vergat in perniciem ecclesiæ, quia non licet bona caduca defendere cum pernicie religionis. Ergo si circumstantiæ emergant, ut bona ecclesiastica aliter defendi ne-

queant, quam cum pernicie religionis catholicæ, defensionem tenetur intermittere, quia in circumstantiis talibus, defensio illorum redditur intrinsece illicita, utpote cum periculo moraliter certo perdendi fidem catholicam.

Probant 7. Quando est periculum judicio prudentum inevitabile, perdendi omnia bona ecclesiastica in Imperio, nisi pauca quædam tradantur A catholicis, ad traditionem hanc non desideratur auctoritas Pontificis, quia auctoritas frustra requiritur ad id, quod vitari non potest; sed quando est periculum moraliter inevitabile perdendi omnia bona ecclesiastica, nisi pauca quædam tradantur & permittantur A catholicis, permissio paucorum vitari non potest, quia si permittantur si non, perduntur; ergo ad traditionem hanc frustra requiritur auctoritas Pontificis. Lex siquidem necessitatis est fortior omni lege Pontificia, quia in canonicis dispensare potest Pontifex, in lege necessitatis nemo potest.

Probant 8. Quando bello fidei catholicæ pernicioso finis imponi aliter non potest, quam si bona ecclesiastica permittantur A catholicis, permissioem neque summus Pontifex neque alius licite impedire potest, nemo enim potest impedire defensionem & conservationem fidei catholicæ. Ergo dato quod hæc aliter conservari nequeat, quam si bona quædam ecclesiastica permittantur hæreticis, permissioem

ne-

neque Pontifex neque alius potest impedire; Omnis enim potestas atque autoritas ad ædificationem concessa est, non ad destructionem.

Confirmatur 1. Ipso jure divino jubentur principes conservare religionem catholicam, ergo si ad finem hunc obtinendum sit necessarium, bona quædam ecclesiastica permittere A catholicis, permissionem neque Pontifex neque alius licite potest impedire.

Confirmatur 2. Ecclesia plus juris non habet in bonis ecclesiasticis, quam concesserint Principes & Domini sæculares, quia omnia bona quæ de facto possidet Ecclesia fuerunt aliquando sæcularia. At neque principum neque privatorum autoritas tendit ad destructionem religionis. Ergo neque principes neque privati potuerunt ita donare Ecclesiæ, ut revocare illa non liceat, si revocatio iudicio prudentum, censetur necessaria ad conservationem ecclesiæ & religionis catholicæ.

Confirmatur 2. Quando privatus fundum donat ecclesiæ, & donationem confirmat princeps, ac in gratiam ecclesiæ cedit eminente suo dominio, voluntas & principis & privati hanc tacitam conditionem habet imbibitam: *nisi donatio futura sit perniciofa Ecclesiæ & fidei Catholica.* Ergo si circumstantiæ emergant, ut incipiat esse periculosa Ecclesiæ, poterit à principe retractari.

Probant 9. Quando est periculum iudicio prudentum inevita-

bile perdendi religionem catholicam in toto imperio, nisi in parte quadam A catholicis tolerentur, illi non tantum possunt sed etiam debent tolerari; quia quando mala quædam ingruunt, & majus vitari potest si permittatur minus, debet sub peccato hoc permitti, ut vitetur illud; quia jure natura tenemur unum potius e duobus malis permittere, quam utrumque. ergo quando periculum imminet, perdendi religionem catholicam in toto imperio, nisi A catholicis tolerentur in parte quadam, debent sub peccato tolerari, quia minus est malum in parte quadam tolerari A catholicos, quam totum imperium induci in discrimen.

Confirmatur. Omissio rei impossibilis & permissio rei necessariæ evidenter non est obnoxia peccato, quia libertate caret. At quando necessitas emergit tolerandi acatholicos vel in toto imperio vel in parte quadam, defensio fidei catholicæ in toto imperio est impossibilis, & permissio acatholicorum in parte quadam est necessaria; ergo in talibus circumstantiis omissio illius & permissio horum evidenter non est obnoxia peccato. Unde dum acatholici permittuntur in parte quadam imperii, ne totum perdatur, non permittuntur libere & moraliter, sed physice tantum, religio autem catholica libere vindicatur ab interitu.

Probant. 10. Licet quandoque catholicos pacto publico permittere

tere in perpetuum. Ergo dictæ pacificationes fuerunt licite initæ. Prob. antec. Licet acatholicos pacto publico permittere ad tempus, Ergo etiam quandoque in perpetuum; ideo enim licet prius, quia possunt emergere circumstantiæ, ut iudicio prudentum videatur certum, difficultates & mala publica, intra tempus illud non desitura; at possunt etiam emergere circumstantiæ, ut iudicio prudentum videatur certum, angustias, difficultates & mala publica civiliter in perpetuum duratura; ergo si licet acatholicos pacto publico ad tempus permittere, licebit etiam quandoque in perpetuum.

Confirmatur. Acatholici possunt permitti ex gravi causa; quod si causa illa duratura credatur tribus annis, permitti possunt triennio; Ergo si causa illa duratura credatur in perpetuum, permitti possunt in perpetuum; quæ enim triennio licite permittuntur, si causa aut necessitas decennio perseveret, permitti possunt decennio, vel omnino in perpetuum, si iudicio prudentum necessitas duratura credatur in perpetuum.

Concludit secunda sententia secundo: quod securitate perpetua acatholicis semel promissa, non liceat Cæsari incautos opprimere, tametsi circumstantiæ emergant, ut possint opprimi. Probant exinde, quia Cæsar tenetur sub mortali minus malum permittere, ne majus malum emergat. At minus est ma-

lum acatholicos inermes ab armato Cæsare tolerari, quam contra fidem datam deleri; partim quia possunt acatholici vires resumere & impetum remoliri in catholicos, partim quia non potest Imperator incautos opprimere, quin gloriam amittat fidelitatis, & ignominiam incurrat infidelitatis, quod malum est gravissimum, & summe perniciosum reipublicæ, quia si sciant hæretici, fidem datam ab armato Cæsare frangi posse, omnia potius susque deque vertent, quam ut in pacem subdolan & religioni suæ perniciosam consentiant.

Confirmatur. Est evidenter minus malum acatholicos inermes tolerari a Cæsare armato, quam bellum imperio & religioni catholice perniciosum perducere ad finem non posse. At si liceret Cæsari armato acatholicos inermes contra fidem datam opprimere, facile possent emergere circumstantiæ, ut bellum imperio & religioni catholice perniciosum perducere ad finem non posset, quia si acatholici armis prævalidi & viribus superiores, scirent fidem datam a Cæsare potentiore frangi posse, centies potius imperium & religionem catholicam everterent, quam ut articulis fraudulentæ pacis incaute subscriberent. Ergo tenetur Cæsar potentior inermes tolerare potius acatholicos, quam delere, dato quod securitatem perpetuam pacto publico illis promiserit.

Con-

Confirmatur 1. Quando ex licentia aliqua plus mali sequitur quam boni, in ordine ad statum felicem humanam reipublicam, manifeste sequitur, licentiam illam non dari; quia quod non expedit licere in ordine ad statum felicem reipublicam humanam, evidenter est illicitum. Sed ex licentia frangendi fidem datam acatholicis & opprimendi inermes, plus mali sequitur quam boni, in ordine ad felicem statum reipublicam humanam, quia ita e medio tolluntur pacta publica, bella redduntur immortalia, ac religio catholica exponitur discrimini; quæ mala utique sunt tanta, ut licentiam illam natura debuerit adimere. ergo solide concludendum, licentiam illam non dari. Neque huic sententiæ deest, quod respondeat ad argumenta primæ & contrariæ sententiæ. Et quidem

Ad Primum respondet: illam perpetuitatem non esse divinam aut metaphysicam, sed humanam esse & fluxam; imo ex *dd.* acatholicos pacto publico in perpetuam permitti posse, si circumstantiæ emergant, ut prudenter credi possit, angustias, difficultates & mala publica duratura civiliter in perpetuum. Verum etiam esse, inquit, quod principes tenentur reprimere & punire acatholicos, si punitio non sit noxia reipublicæ & religioni C. si sit noxia N. quemadmodum noxia foret, si liceret sumere pœnam de acatholicis, quibus securitas perpetua pacto publico promissa

fuit; tollerentur enim e medio conventiones publicæ, cum ingenti detrimento reipublicæ, cuius interest, ad manus habere media, quibus bellum, imperio aut ecclesiæ perniciosum, perducere ad finem possit.

Ad secundum respondet, plus non probari, quam pacem religiosam cooperari acatholicis saltem physice, non vero cooperari moraliter, cum mala quæ recenset argumentum, vitare fuerit impossibile, adeoque non liberum; concursus physicus autem si moralis desit, culpa vacat. DEUS enim ad omnes actiones nostras, etiam peccaminosas, concurrat physice, nec tamen author peccati proclamatur, quia ad ejus moralitatem non concurrat. Similiter qui pecunias mutuas accipit ab usurario, physice concurrat ad pravitatis usurariæ exercitium, nec tamen culpæ arguitur, quia ad moralitatem culpæ non concurrat. Et quidem ad singulos argumenti articulos respondet dicendo: 1. Quod pax religiosa omnino possit abstergere infamiam ejusque effectus autoritate humana introductos, cum acatholicos admitti ad dignitates, ad testimonium dicendum in judicio, non sit malum intrinsece, sed possit quandoque induere rationem boni; posito enim, quod utilius sit ecclesiæ, viam illis ad honores esse apertam quam occlusam, in utilitatem publicam peccaret Princeps, si portam dignitatum temere

temere illis occluderet. 2. Jus reformandi, quod attinet, illud si penitius inspiciamus, ordinatur non tam ad acatholicos augendos quam ad ecclesiam catholicam reducendos; nam de facto paucos reperimus Principes imperii, qui defectere possint a religione catholica ad confessionem Augustanam, quia Principes mitra insignes, protinus amittunt dignitatem suam, si in castra transeant acatholicorum, multos vero reperimus Principes acatholicos, quos ad ecclesiam catholicam reversuros prudenter speramus; unde verosimilius est, fore, ut quidam Principes hæretici convertantur, quam ut catholici deficiant. Denique negant jus reformandi vigore pacis religiosæ concedi acatholicis, non enim conceditur, sed quod per violentiam suam jam ante sibi arrogaverant, limitatur potius, ac in gratiam catholicorum restringitur. Nam secluso pacis beneficio, persistere tenebantur catholici in ditionibus Principum acatholicorum, defectionis periculo expositi; periculum hoc pax submovit, dum sublata manendi necessitate, emigrandi libertatem invexit. Non igitur vi pacis religiosæ conceditur Principibus jus reformandi, sed ob necessitatem temporum, ac ut via majoribus malis præcludatur, Reformatio permittitur, quemadmodum in locis quibusdam permittantur plura alia. Illud quoque falsum ajunt AA. sententiæ secundæ,

vi pacis religiosæ jus concedi Principibus introducendi in ditiones suas acatholicismum, non enim conceditur, sed quia impediri non poterat, permittitur; nam præsumperant Proceres Confessionis Augustanæ non acatholicismum tantum in ditiones suas introducere, sed insuper catholicos ad eundem amplectendum compellere; utrumque Cæsar potentia & viribus destitutus impedire non poterat; permittit itaque prius illud, tanquam minus malum, ut impediret postea tanquam majus. Quæ permissio cum libera non fuerit Cæsari, sed necessaria, culpæ argui non potest, cum nulla permissio necessaria culpæ subjaceat, utpote libertate destituta.

Negat insuper hæc sententiæ vi pacis religiosæ acatholicis jus tribui & actionem ad retinenda vindicanda ve spolia injuste catholicis erepta, non enim jus in bona illa tribuitur acatholicis, sed quia defendi aut recuperari sine gravi detrimento religionis catholicæ non poterant, usus facti saltem auctoritate publica illis permittitur, neque permittitur libere, sed urgente necessitate publica, periculum enim erat, judicio prudentum inevitabile, perdendi bona omnia, nisi quædam permitterentur acatholicis. Unde dum bona quædam acatholicis permittit Cæsar, non permittit libere, sed necessario, bona reliqua vero libere vindicavit ab interitu.

Ad

Ad partem ultimam argumenti eadem sententia ponit instantias, & reponit: quod nemo dicat, legem publicam cooperari usuris, qua exercitium illarum permittitur, & vi legis illius teneri iudices defendere usurarios, ac compellere alios ad solvendum sœnus, quod promiserunt; a nemine etiam Principes iniquæ cooperationis infimulari, qui Judæos tolerant, & tamen lege impunitatis semel lata, tenentur illos in ritibus suis defendere, ac contra vim privatam tutos reddere. Cur ergo succensendum paci (ait) Religiosæ, quæ cum in bonis ecclesiasticis licite concesserit usum facti, debuit quoque in usu hoc illos protegere, neque permittere, ut temeritate privata impediri posset, quod autoritate publica indultum fuit.

Ad tertium respondet, quod subditi teneantur vel acatholicismum amplecti vel solum vertere, hoc non adscribendum esse paci religiosæ, sed calamitati temporum & potentia acatholicorum; paci vero id potius referendum esse in acceptis, quod liceat migrare subditis, ac discrimen effugere defectionis; adeoque pacem non cooperari iniquitati, sed egregie potius consulere religioni catholicæ, dum inducitur migrandi licentia, hujus defendendæ periculum a subditis avertit. Quæ responsio etiam datur ad quartum.

Ad quintum respondet: concedendo per pacem religiosam sus-

pendi jurisdictionem ecclesiasticam, non tamen idcirco pacem improbandam, cum libera non fuerit talis suspensio, sed necessaria; cum jam antea acatholici jurisdictionem ecclesiasticam alto supercilio despexerint. Unde ne tota interiret, merito Præsules Germaniæ autoritatem suam represserunt, ac ut malo majori irent obviam, minus permiserunt.

Cessionem bonorum quod attinet, respondet hæc sententia, vi pacis religiosæ bona ecclesiastica non cedi hæreticis, sed permitti tantum, neque permitti liberè, sed urgente necessitate inevitabili; adeoque frustra ingeminari autoritatem Pontificis, cum legibus necessitas non subjaceat. Vi pacti igitur, quo bona permittuntur acatholicis, non transfertur in illos dominium aliquod, aut jus reale, sed usus facti saltem conceditur, ac securitas & impunitas extrinseca. Unde discurrendum fere de pacto tali, quemadmodum supra dictum est de lege publica, qua usuræ permittuntur; ubi vi juris prioris jus nemini conceditur exercendi usuras, sed impunitas saltem promittitur, si fuerint exercitæ; sic etiam vi pacti, quo bona ecclesiastica permittuntur acatholicis, non transfertur in illos dominium aliquod, aut jus reale, sed hoc saltem tribuitur, ut in quietâ detentione relinquantur, ac ob furta & rapinas commissas infestari nequeant,

Zz

Re

Renunciatio quam perstringit argumentum, nullo (pergunt) laborat incommodo, cum enim poterit Caesar, imo debuerit pacem componere, potuit quoque renunciare constitutionibus paci adversis, quia concesso fine, licita quoque censentur media, ad finem obtinendum necessaria.

Ad sextum respondent dupliciter: primo enim dicunt quaestionem, expediatne bono communi & saluti Reipublicae tolerare A catholicos? esse politicam, adeoque obnoxiam decisioni principum saecularium, cum horum sit expendere, quae mala in Republica expediat permittere, quae interdiceret. 2. Non fuisse liberum Caesari tolerare A catholicos, adeoque quaestionem sintne tolerandi an puniendi? non potuisse in consultationem deduci, cum de eo, quod est necessarium, frustra instituat consultatione.

Ad septimum respondet, quod Caesar teneatur defendere religionem catholicam, tueri jura Ecclesiae, castigare & extirpare A catholicos; at nullum juramentum eo trahi posse aut debere, ut adstringat ad aliquid impossibile; unde si in eas religio catholica redigatur angustias, ut in toto Imperio eam

conservare, sit impossibile, si bona ecclesiastica fluctibus obruantur tam validis, ut vindicare à naufragio universa non possint, satisfacit obligationi suae Caesar, satisfacit juramento, si religionem catholicam in parte conservet, si quaedam bona tempestatu eripiat, si à corpore dimidio venenum arceat; ad plus enim si teneretur, teneretur ad impossibile.

Ad octavum respondent, quod quando Caesar defensionem promittit Pontifici, non promittat impossibilem, aut noxiam religioni catholicae; unde si circumstantiae emergant, ut defensio A catholicorum videatur necessaria ad conservationem fidei catholicae, ad hanc licite se adstringit Caesar, nec Juramento impeditur, quo tenetur Pontifici, id enim non obligat cum dispendio fidei catholicae.

Ad nonum argumentum respondet sententia posterior, quod nullus Episcopus promittat, se velle defendere jura sedis Romanae & Ecclesiae, cum pernicie religionis catholicae; quapropter Episcopos potuisse salva obligatione sua paci religiosae subscribere. Ego vero decisionem utriusque sententiae in suspenso relinquam, mihi que sufficiat, utriusque argumenta proposuisse.

SECTIO